

Den svenska reformgruppen, som har tillsatts av Folktinget och Kommunförbundet, presenterar nedan sådana frågor som är av stor betydelse för att tillgången till svenskspråkig vård ska kunna säkerställas, och för att den svenskspråkiga befolkningens påverkningsmöjligheter ska kunna garanteras i vård- och regionförvaltningsreformen. Reformgruppen utgår från gällande språklagstiftning, som förutsätter att social- och hälsovården i tvåspråkiga områden ordnas på både svenska och finska, så att klienterna blir betjänade på det språk de väljer.

Nämnd för det nationalspråk som är i minoritet

Förslag på paragraftext, baserat på modellen från RP 324/2014 rd:

I de landskap som omfattar tvåspråkiga kommuner ska det finnas en nämnd för det nationalspråk som är i minoritet, finska eller svenska. Nämnden ska utreda, bedöma och fastställa behovet av tjänster för den språkliga minoriteten i området och följa upp tillgången till och kvaliteten på tjänsterna. Nämnden har till uppgift att med stöd av utredningar, bedömningar och uppföljningar lägga fram förslag till utveckling av tjänsterna för den språkliga minoriteten och för att de ska beaktas i landskapets förslag till beslut om hur social- och hälsovården ska ordnas samt att lägga fram förslag om kraven på språkkunskaper och utvecklandet av språkkunskaperna. Nämnden kan även ha andra uppgifter som landskapsstyrelsen beslutar om. Nämnden ska varje år lämna en berättelse om tillhandahållandet av tjänster på det mindre nationalspråket till landskapsstyrelsen för behandling.

I ett landskap som omfattar en kommun som hör till samernas hembygdsområde ska det finnas en nämnd för det samiska språket.

För att nämnden ska ha reella möjligheter att påverka beslutsfattandet, är det viktigt att det i detaljmotiveringarna till bestämmelsen uttryckligen konstateras att nämndens utredningar, bedömningar och definitioner av servicebehovet ska behandlas av landskapsstyrelsen.

Nämnden måste också få reella befogenheter att självständigt genomföra sin uppgift, för att avgöra om ordnandet av social- och hälsovården genomförs i enlighet med beslutet om hur vården ska ordnas, samt i enlighet med den språklagstiftning som gäller för social- och hälsovården.

Ytterligare bör det i styrelsen i de tvåspråkiga landskapen finnas åtminstone en person som representerar det nationalspråk som är i minoritet i landskapet. Eftersom andelen svenskspråkiga i landskapet kan vara relativt liten, finns det inga garantier att dessa

kommer att ha någon möjlighet att påverka sin sak om inte representationen fastställs på lagnivå. Dessutom bör ordföranden för nämnden för det nationalspråk som är i minoritet vara medlem i landskapsstyrelsen. På detta sätt tryggas nämndens påverkningmöjligheter i förhållande till styrelsen. Ytterligare är det viktigt att den som är föredragande i nämnden har tjänstemannaansvar.

I detaljmotiveringarna bör man betona att nämndens uppdrag i tvåspråkiga landskap omfattar endast de två nationalspråken, svenska och finska. De språkliga rättigheterna för den svensk- och finskspråkiga befolkningen är grundlagstryggade och betydligt starkare än rättigheterna för andra språkgrupper. I det landskap som omfattar en kommun som hör till samernas hembygdsområde ska nämnden på motsvarande sätt behandla endast frågor som gäller servicen på samiska.

Förvaltningsstadga

I den nya landskapslagen måste det finnas en bestämmelse om skyldigheten att upprätta en förvaltningsstadga, i likhet med bestämmelsen som finns i 90 § i kommunallagen (410/2015). Bestämmelsen måste också innehålla krav på redogörelse om de språkliga rättigheterna:

Förvaltningsstadgan ska innehålla de bestämmelser som behövs för att de språkliga rättigheterna ska tillgodoses i landskapets förvaltning på det sätt som anges i språklagen (423/2003) och annanstans i lag.

Beslut om hur vården ska ordnas

Frågan om hur de språkliga rättigheterna garanteras inom lagstiftningen åtföljs i reformen av den minst lika viktiga frågan hur förverkligandet av de språkliga rättigheterna garanteras av och i landskapen, det vill säga i landskapens sätt att organisera sin verksamhet.

Landskapen föreslås ge ett beslutsförslag om hur vården ska ordnas i det egna landskapet. Beslutet fattas i sista hand av statsrådet. I lagtexten måste framgå att landskapet i sitt beslutsförslag ska definiera också de åtgärder som är nödvändiga för att trygga de språkliga rättigheterna.

För att bestämmelsen ska ha verklig betydelse förutsätts att man i detaljmotiveringarna definierar de frågor som ska redogöras för. Landskapet bör i sitt beslutsförslag förklara *på vilket sätt* de språkliga rättigheterna kommer att tillgodoses. Landskapet bör tydligt redogöra för hur det ska säkerställa jämlikheten mellan den svensk- och finskspråkiga befolkningen i praktiken. Språkliga aspekter av valfrihet, upphandlingsförfarande, närservice, digitala tjänster, klienthandlingar, information och kommunikation, behov av särlösningar för att uppnå genuin språklig likvärdighet, språkkunskapskrav för personalen och strategier för en fungerande vårdkedja på

svenska är exempel på faktorer som är avgörande för en fungerande social- och hälsovård för den språkliga minoriteten i landskapet.

Dejourerande sjukhus

Enligt reformministergruppens linjer för reformen av sjukhusnätverket och samjouren ska den mest krävande specialistjouren koncentreras till 12 sjukhus. Den föreslagna koncentringen till färre enheter med omfattande jour leder till konkreta följder för den övriga sjukvårdsverksamhet som blir kvar på de centralsjukhus vars jourverksamhet begränsas.

Med hänvisning till grundlagsutskottets praxis gällande språkliga rättigheter och områdesindelning, konstaterar vi att förslaget inte får försämra språkgruppernas möjligheter att klara sig på sitt eget språk. Skyldigheten att trygga de grundläggande rättigheterna förutsätter att man väljer den områdesindelning som bäst tillgodoser de grundläggande språkliga rättigheterna, om det finns alternativa områdesindelningar. Därför måste förslagets språkliga konsekvenser utredas före det slutgiltiga beslutet fattas om vilka dessa 12 sjukhus är.

Vasa sjukvårdsdistrikt är det enda sjukvårdsdistriktet på fastlandet som har svenska som majoritetsspråk, och hela Vasa centralsjukhus verksamhet är fullständigt tvåspråkig. Det är inte realistiskt att bygga upp en motsvarande fungerande tvåspråkig servicekultur inom en annan organisation.

När beslut fattas om koncentringen av jourverksamheten, måste det finnas garantier för att den svenskspråkiga servicen i området inte försämras. Om en del av den jourverksamhet Vasa centralsjukhus har i nuläget överförs till ett landskap som är enspråkigt finskt, kommer det tvåspråkiga Österbottens landskap att ingå i det enspråkigt finska landskapets upptagningsområde för jourverksamheten. Det medför, både formellt och i praktiken, att möjligheterna för den svenskspråkiga befolkningen i Österbotten att få akutvård på eget språk försämras avsevärt. Om det föreslagna sjukhusnätverket inte tillåter att Vasa centralsjukhus har en omfattande jourverksamhet, måste en alternativ modell med 12+1 jourer antas.

De språkliga skyldigheterna gällande högspecialiserad vård och annan specialsjukvård som centraliseras till vissa landskap

De centraliserade uppgifterna regleras i nuläget i statsrådets förordning om ordnande och centralisering av den högspecialiserade sjukvården (336/2011).

Sjukvårdsdistrikten ingår avtal om samordningen av den specialiserade sjukvården i enlighet med 43 § i hälso- och sjukvårdslagen. I Statsrådets förordning om planer för ordnande av hälso- och sjukvård och om avtal om ordnande av specialiserad sjukvård (337/2011) regleras vad dessa avtal ska innehålla.

I praktiken betyder detta att tillgodoseendet av patientens språkliga rättigheter när det gäller centraliserade vårdformer behandlas i samarbetsavtalen sjukvårdsdistrikten emellan.

Inom ramarna för vård- och regionförvaltningsreformen kommer landskapens arbetsfördelning gällande den specialiserade och högspecialiserade sjukvården att regleras i lagstiftningen. När verksamhet överförs från nuvarande sjukvårdsdistrikt till specifika landskap och specialupptagningsområden, måste det finnas garantier för att patientens tillgång tillvård på eget språk inte försämras i praktiken. Det är därför nödvändigt att i lag stadga om att det landskap som ansvarar för ordnandet av viss centraliserad verksamhet är skyldig att ordna vården på både svenska och finska, om det inom deras upptagningsnivå finns tvåspråkiga landskap. (T.ex. om Uleåborg får ansvar att ordna viss en viss typ av högspecialiserad vård, måste man garantera att en svenskspråkig person från Mellersta Österbottens landskap, som troligtvis hör till Uleåborgs upptagningsområde, får vården på svenska.)

Det som här berör patientens språkliga rättigheter ska på motsvarande sätt gälla klienter inom socialvården, om sådan verksamhet centraliseras.

De språkliga skyldigheterna i landskap där den svenska minoriteten är liten

För att trygga de språkliga rättigheterna inom tvåspråkiga landskap där den svenska minoriteten är liten, kan det vara nödvändigt att använda sig av särlösningar för att uppnå en genuin språklig likvärdighet. Detta har betonats i nationalspråksstrategin som godkändes av statsrådet under den förra regeringsperioden (Nationalspråksstrategi, Principbeslut av statsrådet 4/2013, s.10 och 41). Enligt nationalspråksstrategin kan det till exempel behövas mindre enheter eller andra lösningar för att tjänster ska kunna produceras effektivt och på ett högkvalitativt sätt på något av nationalspråken.

Därför måste man i lagstiftningen möjliggöra en särlösning för ordnandet av social- och hälsovårdstjänster med ett särskilt språkligt ansvar. Behovet av särlösningar är tydligt till exempel i Egentliga Finland, där den svenskspråkiga befolkningen är liten och koncentrerad till en viss del av landskapet.

Valfrihet

När valfrihetsmodellen bereds är det viktigt att säkerställa att det finns privata och tredje sektorns producenter som kan ge service på både svenska och finska i den omfattning som behövs. Samtidigt är det viktigt att garantera att den offentliga svenskspråkiga vården inte urvattnas.

Friheten att välja är i verkligheten olika för den svensk- och finskspråkiga befolkningen. Det svenskspråkiga befolkningsunderlaget är litet och geografiskt utspritt, vilket leder

till att utbud och efterfrågan på svenskspråkig service kan jämföras med finskspråkig service på glesbygden. Därför krävs mekanismer i lagstiftningen för att det ska finnas en fungerande valfrihet också för den som väljer svenskspråkig service.

Sådana mekanismer är till exempel användning av kriterier gällande etableringsrätt för företag, eller användning av särbehandling för att i undantagsfall garantera viss service. I avtal med privata producenter måste landskapen säkerställa att det finns ett tillräckligt utbud av service på både svenska och finska i tvåspråkiga områden.

Kårkullas klienter och andra personer som olika specialbehov

Vi förutsätter att man genom gränsöverskridande samarbete mellan landskapen kan säkerställa invånarnas språkliga rättigheter i vården. En bestämmelse som motsvarar 44 § i hälso- och sjukvårdslagen bör ingå i den nya lagstiftningen. På basis av en sådan bestämmelse kan landskapen ingå avtal om samarbete i fråga om social- och hälsovården, om detta är nödvändigt för att tillgodose en finsk-, svensk- eller samiskspråkig klients eller patients språkliga rättigheter.

En obruten vård- och servicekedja på eget språk är speciellt viktig för personer med särskilda behov, såsom barn, personer med minnessjukdom, psykisk ohälsa, missbruksproblematik eller funktionsnedsättning. För dessa personer kan ett gränsöverskridande samarbete vara en förutsättning för högkvalitativ vård på eget språk.

Kompetensen inom social- och hälsovården för dessa grupper är idag utspridd på många svensk- och tvåspråkiga orter, och serviceproduktionen kräver ett brett befolkningsunderlag. Vården och kompetensutvecklingen bör samordnas och koordineras. För att säkerställa att hela vård- och servicekedjan fungerar på svenska, behövs en helhetslösning och en gemensam koordinering. Den riksomfattande samordningen och koordineringen bör fungera i samarbete med alla tvåspråkiga landskap.

När det gäller utvecklingen av specialomsorgsdistrikten, har det svenskspråkiga specialomsorgsdistriktet samkommunen Kårkulla en speciell roll, eftersom dess verksamhet omfattar alla tvåspråkiga kommuner i Finland. Vi förutsätter att lagstiftningen ger förutsättningar för att denna verksamhet kan fortgå i sin helhet.

Språkkonsekvensbedömning

En bedömning av vård- och regionförvaltningsreformens språkliga konsekvenser är en förutsättning för att kunna bedöma reformens faktiska inverkan på språkgruppernas möjligheter att få service på eget språk. För att bedömningen ska ha reell verkan förutsätts att man *i ett tidigt skede i lagberedningen* utreder huruvida reformen i praktiken leder till förändringar i tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna, eller

försämrar språkgruppernas möjligheter att klara sig på eget språk. På basis av resultatet av bedömningen, bör det alternativ väljas, som bäst tryggar språkgruppernas faktiska möjligheter att få vård på eget språk.

Den svenska reformgruppen kan gärna fungera som bollplank och stöd i resonemang och frågor som berör vård- och regionförvaltningsreformens språkliga konsekvenser.

Riksdagens grundlagsutskott har lyft fram vikten av att de språkliga rättigheterna beaktas i beredningen av administrativa reformer och konstaterar att: "En övergripande bedömning av de språkliga konsekvenserna är ett måste, särskilt när de administrativa omläggningarna påverkar språkgruppernas faktiska möjligheter att få tjänster på sitt eget språk." (GrUB 1/2010 rd).

Justitieministeriet har gett anvisningar om bedömning av språkliga konsekvenser vid lagberedning (*Förhandsbedömning av språkliga konsekvenser vid beredning av förändringar i lagstiftning och administration*, Markku Suksi, Utredningar och anvisningar 68/2012, Justitieministeriet). Justitieministeriet har på sin webbplats redogjort för vad en bedömning av de språkliga konsekvenserna ska innehålla: (<http://oikeusministerio.fi/sv/index/grundlaggandebestammelser/perusoikeudetjade/mokratia/kielilaki/kielilistenvaikutustenarviointi/kielilistenvaikutustenarviointi.html>)

Vid bedömningen av reformens språkliga konsekvenser är det skäl att höra justitieministeriets enhet för demokrati, språk och grundläggande rättigheter.

Bland annat dessa frågor bör behandlas när de språkliga konsekvenserna bedöms:

- Försvagas de språkliga rättigheterna? Hur kan det undvikas?
- Blir det svårare för någondera språkgruppen att få tillgång till tjänster? Kommer t.ex. tjänsterna som ges på det andra språket att koncentreras inom ett sådant område som ligger geografiskt sett långt borta från kundernas boningsort?
- Har språkförhållandena inom området utretts för att klargöra finsk- och svenskspråkigas behov av tjänster?
- På vilket sätt ska tillgången på finsk- och svenskspråkiga tjänster följas upp?
- Ändras myndigheternas ämbetsdistrikt, kommer myndigheternas funktioner att sammanslås? Vilka konsekvenser har detta för de praktiska möjligheterna att förverkliga de språkliga rättigheterna?
- Behövs det särskilda lösningar för att trygga tillgången till tjänster för den ena språkgruppen?
- Vilka konsekvenser har förslaget för förverkligandet av de språkliga rättigheterna till exempel på tjugo års sikt?
- Har omorganiseringen av ordnandeansvaret konsekvenser för tillgången till personal som kan betjäna på både finska och svenska i de tvåspråkiga landskapen?
- Ingår det i förslaget sådana datatekniska lösningar som ska fungera på båda språken? Hur har detta beaktats vid planeringen av dessa lösningar?